

РИСУНОК ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ ХУДОЖНЬОГО ФОРМОУТВОРЕННЯ

Київський національний університет будівництва і архітектури

В даній роботі встановлено значення рисунка як інструменту розвитку професійних дизайнерів, а також безпосередньо як складової частини процесу проектування на сучасному етапі розвитку засобів проектної графіки.

Постановка проблеми. Традиційно рисунок тривалий час був одним із основних засобів проектної графіки. Тому до сьогодні рисунок залишається базовою дисципліною у підготовці фахівців дизайнерських та архітектурних спеціальностей. Стрімка зміна принципів проектування, розвиток матеріалів і засобів промислового виготовлення готових виробів потребує відповідної ревізії існуючих засад у використанні традиційних та розробці нових принципів і методик у сучасному дизайн-процесі.

Аналіз досліджень. Значення рисунка в художньому формоутворенні проаналізовано в роботах, де описується еволюційний розвиток технік та прийомів виконання зображень, висвітлюється роль рисунка в процесах підготовки фахівців-дизайнерів, а також у дослідженнях засобів проектної графіки безпосередньо як інструменту проектування об'єктів художнього формоутворення.

Завдання статті. Встановити значення рисунка як складової частини процесу художнього формоутворення на сучасному етапі розвитку проектної графіки

Основна частина. У мистецтвознавчій літературі останніх років, де розглядається роль рисунка в професійній архітектурно-проектній і дизайнерській діяльності, відзначається, що рисунок для архітектора і дизайнера є основним засобом вираження задуму, первинним у створенні архітектурної споруди або промислового виробу. Рисунок можна сказати – є генератором професійної культури дизайнера і архітектора, а процес рисування – стратегією розкриття та реалізації задуму.

Рисунок – найдавніший вид зображення. Простота, економічність зображувальних таких його засобів, як лінія, штрих, пляма, точка дозволяють використовувати рисунок у найрізноманітніших сферах художньої та виробничої діяльності. Крім того рисунок виконує ще й комунікативні функції. Найбільш розповсюдженим інструментом рисунка є олівець; він простий в обслуговуванні, олівцевий слід легко коригується, має широкий діапазон технічних прийомів. Знання технік і матеріалів рисунка, розуміння їх специфічних особливостей дозволяють графічно виразити будь-який задум.

Рисунок має багату історію використання. Стародавні рисунки несуть в собі не тільки історичну та естетичну вартість, вони слугують зразками графіч-

ної культури, що не втрачає своєї актуальності з часом. Вони також допомагають розуміти роль графіки в творчому і виробничому процесах, висвітлювати її специфічні можливості та особливості функціонування так званого «об'єкта» чи «речі» через її проектний образ, що, у свою чергу, має самостійну естетичну цінність і практичне значення.

Початок теоретичному обґрунтуванню правил рисунка поклали єгиптяни. Вони першими почали встановлювати закони зображення, навчати певним канонам.

Давньогрецькі художники в процесі розробки своїх канонів вивчали людське тіло, стверджували, що суть прекрасного полягає в суворому порядку, в симетрії, в гармонії частин і цілого. Художники Давньої Греції намагалися зобразити реальний світ якомога точніше, тому за основу методу навчання рисунка було покладено рисування з натури.

В епоху Римської імперії образотворче мистецтво, а відповідно і рисунок, набувають прикладного характеру, тому при вивченні ремесел, пластичних мистецтв особливе місце відводилось копіюванню зразків і прийомів робіт попередників.

Згодом у Середньовіччі образотворче мистецтво відкидало реалістичні тенденції, що не відповідали релігійному сюжету. Рисунок як засіб композиції і художньої виразності був зорієнтований не на точність передачі натури, а на її емоційний, духовний стан.

Усі різновиди технічних прийомів рисунка, що дійшли до нашого часу, в основному сформувалися в епоху Відродження. Техніка рисунка суттєво вплинула на наступні покоління художників і стала основою для багатьох художніх шкіл. В той час рисунок отримує теоретичну базу – набувають розвитку науково обґрунтовані методи побудови зображень (теорія тіней, перспектива).

Як резюме можна констатувати, що кожна епоха мала свій рівень естетичної культури матеріального виробництва, який багато в чому залежав від ставлення до рисунка. Наприклад, антична культура досі вважається взірцевою в плані художньо-естетичного осмислення форми, а зразки античного мистецтва, їх копії та окремі фрагменти досі використовуються в сучасному дизайні, надихають митців на створення нових ідей. Рисування з натури сприяло не тільки формуванню культури античного мистецтва, але й розвитку геометрії та науково-філософського мислення. Так сталося, що мистецтво Риму спиралося, в основному, на мистецтво Стародавньої Греції, а римляни, не володіючи рисунком з натури, не створили власної естетичної культури.

Сучасний рисунок має багато різновидів. Виходячи з таких критеріїв, як етап роботи і ступінь опрацювання зображення в рисунку, особливість об'єкта і вибір ракурсу зображення, раціональність і палітра зображувальних засобів, рисунок поділяють на такі види: начерк, пошуковий рисунок, ескіз, демонстраційний рисунок, конструктивно-аналітичний рисунок, станковий рисунок, декоративний рисунок і спеціальний рисунок.

Значення рисунка в дизайн-процесах досить велике. Рисунок для дизайнера є найефективнішим інструментом пізнання навколишнього матері-

ального світу, що полягає у вивченні та графічному узагальненні властивостей об'єктів предметного світу, а також інструментом художнього пізнання.

Як відомо, основним джерелом життєдіяльності людини була і залишається природа, наповнена красою і гармонією. Людина постійно навчається у природи, осягаючи її основоположні закони гармонії форм, ліній, пластики, краси обрисів видимих предметів у поєднанні з їх функціональним призначенням у природі. З іншого боку, людина повинна вивчати ту естетику, красу і гармонію форм, що виникла і розвивається в процесі її життєдіяльності.

Дизайн є професією і видом творчої діяльності, спорідненою будь-яким з мистецтв у пізнанні законів краси, гармонії та художньої виразності. Ці закони краси і гармонії покладені в основу предметного світу, і найскладніша задача полягає в їх пізнанні та визначенні. Це завдання осягнення краси і гармонії допомагає вирішити рисунок, оскільки він є своєрідним інструментом осягнення цих законів і дослідницької діяльності стосовно предметного світу.

Відіграючи провідну роль в естетичному осмисленні законів природи, рисунок став основним принципом мислення в образотворчому мистецтві та архітектурі. Недарма Мікеланджело називав рисунок «найвищою точкою» в діяльності художника, а вміння рисувати порівнював з володінням «великим скарбом». Особливо відчутні результати були досягнені в розумінні пластичних закономірностей будови людського тіла.

Художнє формоутворення має логічну спрямованість, що виражається в роботі над формою, котра повинна «нести» в собі принципи функціонального призначення в поєднанні з художніми та естетичними принципами.

Для оволодіння законами художнього формоутворення, необхідно вивчати предметний світ, що оточує людину, секрети його гармонії та краси. У цьому сенсі рисунок є важливою сходинкою для пізнання найважливіших якостей, необхідних у дизайні.

Доведено, що рисування з натури різнобічно розвиває мозок людини: активне пізнання конструктивності форми пробуджує її логічне мислення, пізнання законів краси натури розвиває художнє, інтуїтивно-образне спрямування інтелекту людини. Крім того, рисунок, що є давнім культурним феноменом з багатою історією, залучає людину до високих духовних традицій, одухотворює та облагороджує її. Крім того рисування з натури сприяє розвитку таких необхідних професійних якостей майбутнього дизайнера, як образне та художнє мислення, цілісне сприйняття, зорова пам'ять, композиційне та конструктивно-пластичне мислення, матеріально-зображувальне мислення та художній метод відображення дійсності, просторове мислення, формування, систематизація просторових уявлень, художнє бачення. Короткострокові рисунки з уяви сприяють активізації творчої інтуїції.

Дизайнер, що не володіє рисунком, як правило, сьогодні ховається за комп'ютерні технології. «Штампована» подача проектів, що не має авторського почерку, стає малопривабливою, типізованою. Цінність же художнього бачення зароджується і розвивається задовго до професійної діяльності, під час навчання. Оперуючи засобами виразності та матеріалами рисунка, дизайнер може обрати найкращий пластичний образ навколишнього середовища та самої людини для свого об'єкта.

Один з аспектів володіння художнім рисунком для дизайнера – вміння використовувати всі засоби виразності для розкриття емоційної суті зображуваного. Такі навички, необхідні для створення висококласної презентації проектного задуму, набуваються при рисуванні з натури начерків із завданням передачі психологічного стану.

Розглянувши вищезгадані значення рисунка, слід перейти до розгляду рисунка як засобу проектної графіки.

Рисунок у практичній діяльності дизайнера виступає і як допоміжний засіб у розробці проектних моделей, у фіксації обмірних начерків проєктованого об'єкта, і як активний емоційний засіб в передачі художнього образу і пластичного відображення світу.

У процесі проектування рисунок є ефективним засобом фіксації, збереження та передачі інформації про форму проєктованого об'єкта. Під час колективного проектування рисунок також виступає як професійна мова спілкування, засіб професійної комунікації. Рисунок часто виступає як основний і найпростіший засіб передачі інформації у процесі спілкування студента і педагога під час навчання.

У деяких випадках і на певних етапах проектування рисунок є засобом моделювання об'єктивних властивостей форми. Рисунок часто стає складовою частиною процесу моделювання, особливо на початкових стадіях проектування, а також може бути процесом моделювання деяких складових частин.

Однією з найважливіших особливостей прикладного рисунка є те, що завдяки декомпозиційній (уявній) процедурі формотворення складне проектне завдання у вигляді пошуково-проектних ескізів набуває вигляду цілісної системи взаємопов'язаних дій.

Здатність у певних абстрактних лініях бачити реальний об'єкт пов'язане з нашим досвідом сприйняття, а також із досвідом зображення. Тому досвідченому спеціалісту-дизайнеру для оцінки певного образу достатньо досить спрощеного абстрактного зображення, а не переконливого рисунка.

Маючи перед собою певне зображення, ми за допомогою уяви реконструюємо його в той чи інший образ. Саме візуалізований образ забезпечує умови одночасного і миттєвого проникнення в суть проблеми в усій її складності. Таким чином ми можемо оцінювати та аналізувати об'єкт. Робота із зоровим образом заснована на свідомій уяві, системі розумових дій, пов'язаних з вмінням оперувати зоровими образами.

Образ, змінений в уяві, знов переноситься на носій шляхом певних фізичних дій: залежно від характеру змін та техніки зображення, це або виправлення, або створення нового варіанту. Суть дій виправлення полягає у видаленні певних об'єктів і фіксації нових. Змінений образ полягає в повторній оцінці, аналізі. Пошуковий процес набуває певного циклічного характеру. Варіанти, напрацьовані методом спроб і помилок, стають базою для подальшого творчого синтезу. Тому в проектному рисунку мислення дизайнера отримує поштовх для свого поступального розвитку. Так, рисунок дає можливість матеріалізації проектного «експерименту в думці» в реальній «навчально-модельній» формі.

У процесі проектування, особливо на ранніх його етапах, використання рисунка створює передумови для знайдення випадкового неочікуваного вирішення творчої проблеми. Так, якщо при сприйнятті перших наведених ліній відволіктися від уявлюваного образу та подивитися на рисунок свіжим оком через деякий час, то через так звану інваріантність сприйняття в зображеному можна виявити зовсім інший образ.

Розглядаючи пошукові (чорнові) ескізи будь-якого проекту, можна побачити, що процес мислення проектувальника візуалізується в найпростіших зарисовках: схемах і знаках, розрізах і розгортках, вузлах кріплень і з'єднань. Рисунки мають конструктивно-аналітичний характер. Наскрізна прорисовка деталей допомагає дизайнеру розібратися і в розташуванні форми у просторі, і в технології конструктивних з'єднань. Це допомагає не тільки вгадати зовнішній вигляд майбутнього витвору, але й продумати сценарій його виготовлення.

Сучасні технології виробництва дозволяють створювати складні форми виробів та споруд. Доцільність використання рисунка як інструменту моделювання форми в сучасному дизайні є виправданою особливо в тих випадках, коли сам об'єкт моделювання має геометрично складну пластичну будову поверхні, форма якої за складністю наближається до форми об'єктів живої природи. Яскравий приклад такої сфери дизайнерської діяльності – дизайн автомобілів, де саме в рисунку проектні ідеї набувають свого втілення.

Однією з важливих функцій рисунка є графічна фіксація ідеї.

Генерація певної дизайнерської ідеї може відбуватися в уяві суб'єкта, на основі попередньої роботи з інформацією.

Встановлено етапність творчої роботи, що полягає у:

- 1) накопиченні інформації, вивченні проблеми, постановці творчого завдання;
- 2) напрацюванні можливих варіантів, аналізі творчої проблеми, суть якого – у «розкладанні» проблеми на складові частини;
- 3) отриманні якісно нового вирішення в процесі так званого «інсайту», або «осаяння», що його пов'язують з результатом підсвідомої роботи мозку людини.

У період так званого інсайту в уяві виникає один або декілька варіантів вирішення, які часто потребують швидкої фіксації. Зафіксувавши певне вирішення, ми звільняємо мозок (уяву) від утримання певної інформації і тому можемо вільно уявляти наступний варіант.

Очевидно, що форма такої графічної фіксації передбачає максимальне стиснення інформації. Саме рисунок завдяки своїм властивостям дає можливість швидкої фіксації певного вирішення. Такий рисунок має володіти певною властивістю – лаконічністю, тобто високою інформативністю зображення.

Рисунок у професійній діяльності дизайнера – не тільки інструмент проектних досліджень і засіб проектно-художнього пошуку, але й засіб демонстрації художнього задуму, котрий володіє широким спектром виразових можливостей для візуалізації мислительного процесу. Рисунок є засобом точного вираження думки, одним зі способів вираження суб'єктивного ставлення до дійсності та розкриття духовного світу автора.

При правильному користуванні графічними засобами та композиційними прийомами рисунок стає активним засобом емоційного впливу на глядача. Відповідно, вміння надати проектній графіці адекватного емоційного стану робить її високохудожнім твором, якісно відрізняє її від «штампованої» графіки, підвищує переконливість проектного вирішення.

На сучасному етапі розвитку проектно-графіки, за умов розповсюдженості та перенаповненості комп'ютерних технологій, створення фото-реалістичної візуалізації проектних вирішень, яку все частіше виконують люди без художньої освіти, використання рисунка як демонстраційного засобу надає проекту ексклюзивності й виразності.

Висновки. Високий рівень володіння класичним рисунком був у всі часи і лишається тепер, незважаючи на появу та розвиток новітніх технологій у художньому формоутворенні, однією з основних умов становлення та виховання професійних дизайнерів та архітекторів. Володіння рисунком безпосередньо пов'язане з якісним професійним художнім рівнем митців.

Значення художнього рисунка в процесах художнього формоутворення на сучасному етапі розвитку засобів проектно-графіки можна визначити, як:

- інструмент пізнання навколишньої матеріальної дійсності, законів краси природних форм та зразків людської діяльності;
- засіб розвитку образного та художнього мислення, цілісного сприйняття, зорової пам'яті, композиційного та конструктивно-пластичного мислення, матеріально-зображувального мислення та художнього методу високопрофесійного відображення дійсності, просторового мислення, формування, розвитку та систематизації просторових уявлень, художнього бачення;
- інструмент моделювання об'єктивних властивостей форми майбутнього об'єкта (геометрія, фактура);
- засіб професійної комунікації;

- засіб фіксації проектної задуми, каталізатор генерації творчої ідеї;
- високохудожній засіб вираження проектної задуми.

Література

1. *Арнхейм Р.* Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974.
2. *Арахо И.* Архитектурная композиция. – М.: Высш. школа, 1982.
3. *Боумен У.* Графическое представление информации / У. Боумен. – М.: Мир, 1971. – 225 с.
4. *Выготский Л. С.* Психология искусства. 3-е изд. – М.: Искусство, 1986.
5. *Волков Н. Н.* Восприятие предмета и рисунка. – М., 1950.
6. *Зайцев К. Г.* Современная архитектурная графика. – М.: Стройиздат, 1970. – 204 с.
7. *Джонс Дж. К.* Методы проектирования. – М.: Мир, 1986. – 326 с.
8. *Михайленко В.Є., Яковлев М.І.* Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення): Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. – К.: Каравела, 2004. – 304 с.
9. *Сомов Ю. С.* Композиция в технике. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Машиностроение, 1987. – 288 с.: ил.
10. *Яковлев М. І.* Композиція + геометрія / М. Яковлев. – К.: Каравела, 2007. – 240 с.
11. *Smith, K.S.* Architects Drawings: A selection of sketches by world famous architects through history. – Architectural Press, 2005.

РИСУНОК КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧАСТЬ ПРОЦЕССА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ФОРМООБРАЗОВАНИЯ

С. А. Бердинских

В данной работе определено значения рисунка как инструмента развития профессиональных дизайнеров, а также непосредственно как составляющей части процесса проектирования на современном этапе развития средств проектной графики.

DRAWING AS A PART OF THE PROCESS OF ARTISTIC SHAPING

S. Berdinskih

In this paper we define the value of drawing as a tool for the development of professional designers, as well as directly as an integral part of the design process at the present stage of development of means of project schedules.